

**Analiza zakonodavstva o pravima žena žrtava rodno zasnovanog nasilja
Kanton Sarajevo i Kanton Zeničko-dobojski**

(07. septembar 2011.godine)

Ova analiza razmatra zakonodavstvo koje reguliše prava žena žrtava rodno zasnovanog nasilja na rad/zapošljavanje, brigu o djeci, (socijalno) stanovanje, i pravnu pomoć. Razmatrani su propisi na nivou Sarajevskog i Zeničko-dobojskog kantona te, propisi na nivou FBiH i/ili općina, u slučajevima kada je određeno pravo regulisano na nivou entiteta ili na općinskom nivou.

Zakonodavstvo koje tretira pitanja rodno zasnovanog nasilja usvojeno je na nivou entiteta. Nema jedinstvenog zakona koji bi tretirao prava žena žrtava nasilja ni na nivou kantona niti na nivou entiteta. Generalno govoreći žene žrtve nasilja prava na socijalno stanovanje, zapošljavanje, brigu o djeci i pravnu pomoć mogu ostvariti posredno, po osnovu svoje kategorizacije kao „lica u stanju socijalne potrebe,“ odnosno na osnovu nivoa prihoda, invaliditeta, kao trudnice/porodilje, itd. Također, u najvećem broju slučajeva prava koja su bila fokusom ove analize žene žrtve rodno zasnovanog nasilja mogu ostvariti kroz entitetski, odnosno kantonalne Zakone o socijalnoj zaštiti.

SOCIJALNA PRAVA ŽENA ŽRTAVA RODNO ZASNOVANOG NASILJA

Socijalna zaštita je organizovana djelatnost usmjerena na osiguranje socijalne sigurnosti „građana i njihovih porodica u stanju socijalne potrebe“ što je regulisano okvirnim zakonom na nivou FBiH¹ a zatim detaljnije propisima na nivou kantona.² Žene žrtve nasilja nemaju posebna, specifična prava u socijalnoj zaštiti po osnovu statusa žrtve nasilja niti po osnovu potrebe za socijalnom zaštitom. Žene žrtve rodno zasnovanog nasilja mogu ostvariti određena prava iz socijalne zaštite na osnovu stanju socijalne potrebe.³ Zakon o socijalnoj zaštiti Kantona Sarajevo navodi kao korisnike socijalne zaštite posebno „osobe izložene zlostavljanju i nasilju u porodici.“ Ipak, iako je ovaj kantonalni zakon predvidio da će se posebnim propisom urediti prava osoba koje se smatraju zlostavljanim⁴ takav propis do danas nije usvojen.

Po osnovu socijalne zaštite žene kao „materijalno neosigurana i za rad nesposobna lica,“ lica u „stanju socijalne potrebe, kojima je usljed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite“ ili/i kao osobe sa invaliditetom mogu ostvariti slijedeća prava:

- a) Stalnu ili jednokratnu⁵ novčanu i drugu materijalnu pomoć uz vrlo stroge uslove kao što je nesposobnost za rad, odnosno spriječenost u ostvarivanju prava na rad;⁶ prihodi koji nisu

¹ Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (“Službene novine Federacije BiH”, br. 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09)

² Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica s djecom («Službene novine Kantona Sarajevo», br.16/02, 8/03, 2/06, 21/06 i /10); Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona,“ broj: 13/07);

³ Pod „socijalnom potrebom“ u smislu člana 10. Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Zeničko-dobojskog Kantona smatra se „trajno ili privremeno stanje u kome se nalazi građanin ili porodica, prouzrokovano ratnim događajima, elementarnim nesrećama, općom ekonomskom krizom, psihofizičkim stanjem pojedinca ili drugih razloga, koji se ne mogu otkloniti bez pomoći drugog lica, odnosno pomoći društvene zajednice.“

⁴ Zakon o socijalnoj zaštiti Kantona Sarajevo, član 14.

⁵Federalni zakon član 22. do 28; Kanton Zeničko-dobojski član 20 – 39; Kanton Sarajevo član 17 do 25, i član 32 do 36. Jednokratna se dodjeljuje najviše dva odnosno tri puta u toku godine, a moguće je dodjela i u naturi.

dovoljni za izdržavanje⁷ uključujući i vrlo stroga ograničenja u pogledu vlasništva ili raspolaganja imovinom; ako nemaju članova porodice koji su po zakonu obavezni da ih izdržavaju ili ako ih imaju, da ta lica nisu u mogućnosti da izvršavaju obavezu izdržavanja⁸;

- b) Kako korisnica socijalne zaštite žena žrtva nasilja ima pravo na usluge socijalnog i drugog stručnog rada kao što su savjetodavni rad u rješavanju porodičnih i bračnih problema;

Ostvarivanja gore navedenih i ostalih prava iz Zakona o socijalnoj zaštiti koja su razmatrana u ovoj analizi podrazumijeva provođenje postupka/postupaka u centrima za socijalni rad, te prikupljanje i dostavljanje često velikog broja dokumenata koja se prilažu uz zahtjev za čije prikupljanje je potrebno vrijeme i novac (iako kao socijalno ugrožene kategorije imaju pravo na izuzimanje od troškova). Kroz socijalnu zaštitu žene žrtve nasilja mogu ostvariti i druga prava koja su razmatrana u nastavku analize npr. prava koja se mogu smatrati brigom o djeci, pravom na pravne informacije, ili smještaj.

Druga prava žena žrtava nasilja koja se ostvaruju preko centara za socijalni rad: Žrtve porodičnog nasilja, uključujući i žene žrtve ovog oblika nasilja imaju prava koja prema protokolima i/ili akcionim planovima o međusobnoj saradnji nadležnih institucija, odnosno planovima prevencije zaštite i borbe protiv nasilja potpisanim u oba kantona ostvaruju, preko institucija na kantonalnom ili opštinskom nivou.⁹ Ostvarivanje prava koja su predmetom ove analize i to stanovanje, brigu o djeci, i pravnu pomoć žrtve ostvaruju se u postupku pred centrom za socijalni rad uključujući:

- pristup pravnim informacijama o njihovim pravima, posebno o pravima djeteta, kao i nadležnostima i mogućnostima centra za socijalni rad u njihovoj zaštiti žrtve, te posredovanje kod ostvarivanja prava žrtve porodičnog nasilja na besplatnu pravnu pomoć, i besplatnu zdravstvenu pomoć, te ako je to potrebno smještaj u sigurnu kuću za žrtve porodičnog nasilja¹⁰;
- nadalje, provođenje postupka/postupaka radi ostvarivanja njihovih prava te prava djece, propisanih Zakonom o socijalnoj zaštiti, kao i mjera porodično-pravne zaštite prema Porodičnom zakonu;
- također, i izradu sigurnosnog plana, prijavu nasilja policiji, uključujući osiguranje iznošenja činjenica o preživljenom nasilju, kao i utvrđivanje relevantnih činjenica o nasilju o čemu centar sastavlja službene bilješke/izveštaja/zapisnika, itd.;

⁶ To su lica koja su materijalno neosigurana i za rad nesposobna lica, koje nemaju prijeko potrebnih sredstava za izdržavanje, nesposobno je za rad i ne može osigurati sredstva za život po nekom osnovu; lica starija od 65 godina ako su stare i nemoćne, a kojima zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju potrebna pomoć i njega a nema članove porodice ni srodnike koji su po zakonu obavezni na izdržavanje ili ako ta lica nisu u mogućnosti da ih izvršavaju obavezu izdržavanja; lica sa trajnim smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju; lica koje u porodici njeguje lice sa invaliditetom ili teško oboljelo lice, ukoliko je utvrđeno da je tom licu prijeko potrebna pomoć i njega od strane drugog lica.

⁷ Uz vrlo striktno uslove kao što je da ukupan prihod domaćinstva mjesečno ne prelazi određen procenat od prosječne plaće Kantona, da osoba nije vlasnik nekretnina koja svojom veličinom prelazi potrebe domaćinstva, odnosno čijom prodajom ili zakupom mogla ostvariti sredstva za izdržavanje. I veličina kuće ili stana ne može preći određenu kvadraturu po članu domaćinstva, da nema sredstava ostvarenih prodajom ili darovanjem imovine (kada se pravo na novčanu pomoć odlaže za vremenski period u kojem iznos pomoći odgovara visini cijene postignute prodajom, odnosno darovanjem imovine. Također, pravo na materijalnu pomoć ne može ostvariti u koliko je neko od članova domaćinstva vlasnik preduzeća ili samostalne radnje ili ima registrovanu dopunsku djelatnost, odnosno domaćinstva u kojima su jedan ili više članova vlasnici ili posjednici automobila.

⁸ Ako prihodi obaveznika izdržavanja po članu njegovog/njenog domaćinstva ne prelaze određeni iznos definisan kantonalnim zakonom.

⁹ Protokol o radu i saradnji članova koordinacionog tijela na prevenciji, zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici između Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo, Ministarstva pravde i uprave Kantona Sarajevo, Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo, Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, Ministarstva obrazovanja Kantona Sarajevo, Udruženja "BiH Novinari" i Fondacije lokalne demokratije, iz novembra 2005, odnosno septembra 2007. godine

Protokol o međusobnoj saradnji u prevenciji i zbrinjavanju žrtava nasilja u porodici na području općine Zenica i Zeničko-dobojskom kantonu između predstavnika/ca Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Ministarstva unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona, općine Zenica, Centra za socijalni rad Zenica; Općinskog suda Zenica; JU Dom zdravlja Zenica; JZU Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti; Pedagoškog zavoda Zenica; JU Dom-porodica Zenica; **te udruženja** Medica Zenica; „Romano centro“ Zenica i Društva socijalnih radnika kantona, juli 2010.godina.

¹⁰ Ako se procijeni smještaj u sigurnu kuću traje 3 mjeseca, a u posebnim slučajevima može se produžiti za još tri mjeseca.

Vlada Kantona Sarajevo usvojila je Akcioni plan prevencije, zaštite i borbe protiv nasilja u porodici,¹¹ te je potpisan Protokol o radu i saradnji članova kordinacionog tijela na prevenciji, zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici.¹² Protokol podrazumjeva uspostavljanje i redovne tromjesečne sastanke kordinacionog tijela sastavljenog od predstavnika nadležnih institucija i nevladinih organizacija, uspostavljanje baze podataka u slučajevima porodičnog nasilja, kao i uspostavljanja multidisciplinarnog (timskog) rada i koordiniranog djelovanja institucija na prevenciji, zaštiti i borbi protiv porodičnog nasilja.

Protokol¹³ je potpisan i na području općine Zenica i Zeničko-dobojskog kantona koji predviđa način postupanja i obaveze svih institucija koje su uključene u neposredan odgovor na porodično nasilje, uključujući zdravstvene ustanove, policiju, centre za socijalni rad, nevladinu organizaciju koja pruža cijeli niz usluga uključujući sos-telefone, smještaj u sigurnu kuću (na osnovu prijedloga policije i/ili centra za socijalni rad), psihološko savjetovalište, i sl. Ovo je jedini protokol koji je u potpisivanje uključio i jednu Romsku nevladinu organizaciju.

RAD I ZAPOSŁJAVANJE

Rad i radni odnosi regulisani su entitetskim Zakonom o radu¹⁴ koji predviđaju uslove za zapošljavanje, prava na radu i iz rada (plaća, odmori, zaštita na radu). Nekoliko je posebnih odredbi ovog zakona koje se odnose na prava žena kao što su pravo na porodiljsko odsustvo uključujući naknadu plaće za vrijeme porodiljskog odsustva,¹⁵ posebna zaštita žena i materinstva (noćni rad, rad pod zemljom, vodom, i sl.).

Kao restriktivnim za žene žrtve rodno zasnovanog nasilja mogu se pokazati odredbe ovog zakona u vezi sa odsustvom sa posla radi privremene nesposobnosti za rad koja je nastupila zbog povrede ili bolesti. Zaposlenica je obavezna u roku od 3 dana obavijestiti poslodavca o privremenoj nesposobnosti za rad. Također, poslodavac može uručiti otkaz zaposlenici ako nije u mogućnosti da izvršava obaveze iz radnog odnosa.

Oblast zapošljavanja nadalje je regulisana propisima na nivou entiteta¹⁶ i kantona¹⁷ te programima mjera¹⁸ ili projektima za podsticaj i održavanje više stope zaposlenosti na nivou kantona i entiteta. Ponovo nema posebnih odredbi ili mjera koje bi regulisala prava žena žrtava rodno zasnovanog

11 Vlada Kantona Sarajevo, Akcioni plan prevencije, zaštite i borbe protiv nasilja u porodici na području Kantona Sarajevo za period 2007.- 2008. godina., za čiju realizaciju se obavezuju Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo, Ministarstvo pravde i uprave Kantona Sarajevo, Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo, Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, Ministarstvo obrazovanja Kantona Sarajevo, Udruženje/udruga "BiH Novinari" i NVO - Fondacija lokalne demokratije.

12 Između Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo, Ministarstva pravde i uprave Kantona Sarajevo, Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo, Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, Ministarstva obrazovanja Kantona Sarajevo, Udruženja "BiH Novinari" i Fondacije lokalne demokratije. Protokol je potpisan između svih strana 11.11.2005. godine.

13 Protokol o međusobnoj saradnji u prevenciji i zbrinjavanju žrtava nasilja u porodici na području općine Zenica i Zeničko-dobojskom kantonu između predstavnika/ca Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Ministarstva unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona, općine Zenica, Centra za socijalni rad Zenica; Općinskog suda Zenica; JU Dom zdravlja Zenica; JZU Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti; Pedagoškog zavoda Zenica; JU Dom-porodica Zenica; **te udruženja** Medica Zenica; „Romano centro“ Zenica i Društva socijalnih radnika kantona, juli 2010.godina.

14 Zakon o radu Federacije BiH ("Službene novine Federacije BiH" br. 43/99, 32/00, 29/03)

15 U Kantonu Sarajevo naknada se može ostvariti uz uslov da majka ima prebivalište najmanje godinu dana u Kantonu Sarajevo, a ukoliko nemaju prebivalište ili boravište najmanje godinu ovo pravo ostvaruju pod uslovom da imaju status raseljene osobe – prognanika.

16 Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba FBiH ("Službene novine Federacije BiH" br. 41/01, 22/05 i 09/08)

17 Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 04/04 i 29/09)

18 Npr. Program mjera za podsticaj zapošljavanja i održavanja više stope zaposlenosti u Kantonu Sarajevo sa načinom i kriterijima za realizaciju u 2011. godini.

nasilja. One mogu, pod istim uslovima, ostvariti ista prava kao i druge nezaposlene osobe¹⁹ kao što su novčana naknada za vrijeme nezaposlenosti, zdravstveno i penzijsko osiguranje.

Uslovi za ostvarivanje prava na novčanu naknadu u vrijeme nezaposlenosti ima niz vrlo restriktivnih uslova koji može ograničiti ili onemogućiti tražioce prava uključujući i žene žrtve nasilja u pristupu pravima po osnovu nezaposlenosti²⁰ naročito u pogledu redovne zaposlenosti i uplaćenih doprinosa u periodu koje je prethodilo otkazu, te roka za obaveznu prijavu na službe zapošljavanja. Novčana naknada se isplaćuje u periodu koji ovisi od perioda provedenog u statusu zaposlene osobe odnosno perioda doprinosa plaćenih od strane poslodavca.

Zdravstveno osiguranje nezaposlenoj osobi osigurava se u skladu sa entitetskim propisima o zdravstvenom osiguranju.²¹ Ostvarivanje ovog osiguranja za nezaposlene još je restriktivnije od ostvarivanja prava na novčanu naknadu i predviđa rokove od 30 odnosno 90 dana za prijavu na službe zapošljavanja za različite kategorije nezaposlenih.²² Penzijsko i invalidsko osiguranje osigurava se osobi kojoj nedostaju do tri godine penzijskog staža do sticanja uvjeta za starosnu penziju, u skladu sa propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju.

Strateški dokumenti doneseni na nivou BiH,²³ entiteta²⁴ i kantona ne predviđaju mjere zapošljavanja, odnosno samozapošljavanja žena žrtava rodno zasnovanog nasilja. Ipak, do sada donesene politike ističu povećanje zaposlenosti žena i ranjivih grupa (Romkinje, osobe sa invaliditetom, te mladih, osoba iznad 40 godina, osoba na evidencijama službi za zapošljavanje, itd.) kao prioritetnih kategorija stanovništva.

Prema Programu rada Federalnog zavoda za zapošljavanje u svim kantonima²⁵ raspisan je poziv za zapošljavanje i samozapošljavanje žena uključujući i 3.600.000 KM za financiranje ovog poziva.²⁶ Ova sredstva su namjenjena za podsticanje zapošljavanja i samozapošljavanja žena te kriterije i način praćenja primjene svake od predviđenih mjera. Nema posebnih mjera koje se odnose na žene žrtve rodno zasnovanog nasilja, ali žene sa evidencije službi za nezaposlene su posebna ciljna kategorija ovih mjera čije se veće zapošljavanje i samozapošljavanje stimuliše, i to kroz samozapošljavanje u određenom iznosu sredstava, odnosno sufinansiranje poslodavca radi zapošljavanja žena sa određenim iznosom bespovratno po jednoj osobi. Prioritet kod samozapošljavanja imaju žene koje su

19 Status nezaposlene imaju nezaposlene osobe koje su sposobne za rad a koja nisu vlasnice privrednog društva niti ostvaruju dividendu po osnovu vlasničkog udjela te da ne ostvaruje prihod po bilo kojem osnovu (u oba slučaja prihod od ovih djelatnosti je limitiran na određen iznos), ne može biti vlasnik obrta, baviti se privrednom djelatnošću, niti ostvarivati pravo na penziju, odnosno da nije učenik odnosno student, te da aktivno traži posao.

20 Osoba u trenutku nezaposlenosti mora imati najmanje 8 mjeseci neprekidnog rada ili 8 mjeseci sa prekidima u posljednjih 18 mjeseci, odnosno isti period u kojem je poslodavac redovno uplaćivao ili izmirio sve obaveze prema propisima koji regulišu sistem obaveznih doprinosa. Osim toga, nezaposlena osoba se mora prijaviti na evidenciju u službi zapošljavanja u roku od 30 dana od dana kada joj je dobila otkaz ili je završila redovno školovanje.

21 Zakon o zdravstvenom osiguranju («Službene novine Federacije BiH», broj 30/97, 7/02, i 70/08) i Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine Federacije BiH“, br. 46/10), Odluka o utvrđivanju osnovnog paketa zdravstvenih prava u FBiH („Službene novine Federacije BiH“ br.21/09) kao i Odluka o maksimalnim iznosima neposrednog učešća osiguranih lica u troškovima korištenja pojedinih vidova zdravstvene zaštite u osnovnom paketu zdravstvenih prava („Službene novine Federacije BiH“ br. 21/09).

22 Cijeli niz rokova su obavezujući za prijavu službi za zapošljavanje. Roku od 30 dana odnosi se na osobe nakon otkaza odnosno otpuštanja iz zatvora, zdravstvene ili druge specijalizirane ustanove, izdržavanja mjera sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja ili obaveznog liječenja alkoholičara i narkomana, završetka stručnog osposobljavanja ili prekvalifikacije koje organizira služba, po povratku iz inozemstva ako je prije odlaska u inozemstvo bila zdravstveno osigurana, odnosno 90 dana nakon završetka redovnog školovanja ili ako je osoba starija od 18 godina izgubila status učenika, odnosno redovnog studenta ili su prekinula redovno školovanje, zadržavaju pravo na zdravstvenu zaštitu u trajanju od jedne godine do dana prekida školovanja ako su se prijavila službi u roku od 30 dana od dana prekida školovanja i ako pravo na zdravstvenu zaštitu ne mogu ostvariti po drugom osnovu.

23 Strategija zapošljavanja u Bosni i Hercegovini 2010. – 2014.

24 Strategija zapošljavanja Fedracije Bosne i Hercegovine 2009-2013.

25 Neki kantoni su na osnovu ovog poziva su usvojili i kantonalne programe. Npr. Kanton Sarajevo je usvojio Program mjera za podsticaj zapošljavanja i održavanja više stope zaposlenosti u Kantonu Sarajevo u 2011. godini sa načinom i kriterijima za realizaciju. Zeničko dobojski djeluje prema Fedrealnom pozivu.

26 Javni poziv za učešće u Programu zapošljavanja i samozapošljavanja žena u 2011. godini, po osnovu Programa rada Federalnog zavoda za zapošljavanja za 2011. godinu i Odlukom Upravnog odbora Federalnog zavoda za zapošljavanje i samozapošljavanje žena u 2011. godini br. 01/1-49-284/11 od 02.02.2011.

na evidencijama u službama za zapošljavanje a naročito žene sa invaliditetom, samohrane majke, i članice porodice poginulih boraca, žene ratni veterani, kao žene koje su završile obuke iz pokretanja i vođenja malog biznisa. Žene naravno imaju mogućnost pod jednakim uslovima kao i druge nezaposlene osobe mogućnost da koriste i druge mjere predviđene kantonalnim i entitetskim programima mjera za povećanje zaposlenosti.²⁷

BRIGA O DJECI

Niti u jednom od analiziranih zakona djeca ili briga o djeci ne ovisi o statusu ili potrebama njihove majke kao žrtve rodno zasnovanog nasilja.

Prema zakonima o socijalnoj zaštiti: Prema analiziranim zakonima koji regulišu socijalnu zaštitu žene žrtve rodno zasnovanog nasilja odnosno njihovo dijete/djeca nemaju prava po osnovu statusa žrtava nasilja ali indirektnim tumačenjem kao korisnici socijalne zaštite djeca imaju slijedeća prava:

- a) Pravo na dječiji dodatak pripada porodici čiji je ukupni mjesečni prihod po članu domaćinstva niži od određenog iznosa,²⁸ isključujući primanja ostvarena iz socijalne zaštite i zaštite porodice sa djecom. Djetetu bez oba ili jednog roditelja, porodici koja ima dijete ometeno u fizičkom ili psihičkom razvoju i porodici u kojoj su oba ili jedan roditelj invalidi, pravo na dodatak na djecu pripada, bez obzira na visinu prihoda domaćinstva;
- b) Djeca imaju pravo na smještaj u drugu porodicu, uz pismenu saglasnost jednog od roditelja, ukoliko im je potrebna stalna briga i pomoć radi zadovoljavanja njihovih životnih potreba a koje se ne mogu ostvariti u krugu vlastite porodice ili na drugi način;
- c) Pravo na smještaj u ustanovama socijalne zaštite mogu ostvariti djeca i omladina bez roditeljskog staranja, djeca i omladinu čiji je razvoj ometan porodičnim prilikama, tjelesno i psihički oštećena djeca;

Uz restriktivne uslove žena može se ostvariti pravo na (jednokratnu²⁹) novčanu pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja ako nije u radnom odnosu.³⁰ Nadalje, pod uslovima kao što je imovinski cenzus po članu porodice žena može ostvariti pravo na jednokratnu pomoć za opremu novorođenog djeteta, pomoć u prehrani djeteta do 6 mjeseci i dodatnu ishranu u periodu dojenja,³¹

---

²⁷ Kao što su osobe sa invaliditetom (svaka služba zapošljavanja je obavezna izdvojiti 5% od sredstava predviđenih za zapošljavanje u novoformirani Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom), žene i muškarci nezaposleni duže od 15 mjeseci; žene i muškarci starosne dobi preko 40 godina; mladi starosne dobi od 15 do 24 godine sa niskim stepenom obrazovanja ili prekinutim srednjim obrazovanjem; mladi starosne dobi od 15 do 24 godine sa nižim i srednjim stepenom obrazovanja nezaposleni duže od 6 mjeseci; osobe sa višim i visokim stepenom obrazovanja nezaposleni duže od 12 mjeseci; povratnici; socijalno ugrožene osobe (korisnici prava iz socijalne zaštite);

²⁸ U Zeničko-dobojskom kantonu to je 15% a u Kantonu Sarajevo u iznosu od 20% od prosječne mjesečne plaće. Prema propisima u Kantonu Sarajevo ovo pravo mogu ostvariti porodice čija ukupna primanja po članu domaćinstva ne prelaze iznos od 114,00 KM i u kojim niko od članova zajedničkog domaćinstva nije vlasnik preduzeća ili samostalne radnje ili ima registriranu dopunsku djelatnost, vlasnik je ili posjednik motornog vozila, osim ako su u pitanju osobe sa invaliditetom koje po propisima iz oblasti poreske i carinske politike mogu uvesti ili na domaćem tržištu kupiti motorno vozilo kao ortopedsko ili drugo pomagalo. Pravo na uvećani dječiji dodatak bez obzira na imovinski cenzus pripada djetetu bez oba i jednog roditelja, porodici koja ima dijete ometano u fizičkom ili psihičkom razvoju, porodici kojoj su oba ili jedan roditelj invalidi, djeci oboljeloj od šećerne bolesti, karcinoma, leukemije, TBC, celijakija i djeci korisnika stalne novčane pomoći.

²⁹ U Zakonu o socijalnoj zaštiti Zeničko-dobojskog kantona, član 127. Predviđena je jednokratna novčana pomoć u iznosu od 115 KM jednokratno po svakom novorođenčetu.

³⁰ Porodilja koja nije u radnom odnosu kao i porodilja koja se nalazi na redovnom školovanju ostvaruje novčanu pomoć pod uvjetom da ona ili bračni drug imaju prebivalište najmanje godinu dana u Kantonu Sarajevo, a ukoliko nemaju prebivalište ili boravište najmanje godinu navedeno pravo ostvaruju pod uslovom da imaju status raseljene osobe – prognanika. U Zeničko-dobojskom kantonu mora imati prijavljeno prebivalište odnosno boravište na području kantona i da mjesečni prihodi domaćinstva ostvareni u predhodnih 6 mjeseci ne prelazi iznos od 50% od prosječne plaće Kantona.

³¹ Kanton Zeničko-dobojski član 128. i 129.; Kanton Sarajevo član 153. i 154.

Djeca prema kantonalnim zakonima i uredbama mogu ostvariti i još dva prava: smještaj uz osiguranu ishranu u ustanovama predškolskog odgoja³² i osiguranje jednog obroka u vrijeme osnovnog obrazovanja u skladu sa mogućnostima kantona.³³ Ako se radi o djetetu sa invaliditetom ili djetetu korisnice stalne novčane pomoći takvo dijete/učenik može ostvariti pravo na školarinu ili stipendije, odnosno prednost prilikom bodovanja i rangiranja kod ostvarivanja ovih prava, što se dodatno reguliše propisima kantona. Djeca prema pripadnosti nekoj od kategorija kao što su npr. samohrani roditelj, roditelja invalida, porodice sa težim uslovima života, odgojno zapuštena djeca imaju prednost prilikom upisa u predškolske ustanove/vrtiće.

Obrazovne institucije i briga o djeci: Zakoni koji regulišu obrazovanje su okvirni zakoni na nivou BiH³⁴ te zakoni kantona³⁵ koji detaljnije regulišu odgoj i/ili obrazovanje u predškolskim ustanovama, te osnovnim i srednjim školama. U kantonalnim zakonima postoje odredbe koje mogu biti prepreka za brigu o djeci ženama žrtvama rodno zasnovanog nasilja, naročito žena žrtava porodičnog nasilja koja su smještene u sigurnu kuću. Tako se u Zakonu o osnovnoj školi u Zeničko-dobojskom kantonu propisuje obaveza pohađanja osnovne škole na području kojem gravitira učenik. U iznimnim slučajevima, na zahtjev roditelja, Ministarstvo može dijete izuzeti od obaveze pohađanja određene škole „da bi se zaštitila prava djeteta i ako se nađe da je to u najboljem interesu djeteta.“ Izuzetak postoji ako se radi o učeniku koji stanuje u ustanovi za socijalnu zaštitu (sigurne kuće nemaju status ustanova), ima poteškoće u razvoju ili ne pohađa školu zbog teške ili duže bolesti.

U Zakonu o osnovnom obrazovanju Kantona Sarajevo ovo je nešto manje obavezujuće pravilo te se propisuje da „u izuzetnim okolnostima dijete može, bilo po prvom upisu ili pri prelasku iz jedne škole u drugu, pohađati osnovnu školu koja je izvan školskog područja u kojem živi, ali samo na zahtjev roditelja ili staratelja.“

Nadalje, Zakon o osnovnom obrazovanju Kantona Sarajevo propisuje da „škola, zajedno sa ustanovama za socijalnu zaštitu, prati socijalne probleme učenika/učenica i poduzima mjere da svaki učenik/učenica dobije pomoć i savjet potreban za prevazilaženje takvih problema.“

SOCIJALNO STANOVANJE

Nema posebnog zakona na nivou entiteta ili kantona koji reguliše pitanje socijalnog stanovanja. Država, odnosno entiteti donose mjere socijalnog stanovanja u okviru npr. Akcionog plana za rješavanje problema Roma³⁶ ili na osnovu projektata međunarodnih organizacija o socijalnom stanovanju oo osnovu pripadnosti određenim grupama kao što su izbjegla/raseljena lica, „skupinama

32 Npr. u Kantonu Sarajevo usvojena je Uredba o subvencioniranju troškova boravka djece u predškolskim ustanovama na području Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 23/02) koja detaljnije propisuje uslove za oslobađanje od plaćanja boravka za djecu: čiji je jedan od roditelja sa invaliditetom preko 70% ili osobe koje ima binauralni gubitak sluha od 95-100% po Fowler-Sabine, djeca korisnika naknade za pomoć i njegu od strane druge osobe; djeca korisnika prava na stalnu novčanu pomoć; djeca sa invaliditetom; djeca sa jednim zaposlenim roditeljem ukoliko je drugi roditelj umro ili nije djetetu priznato očinstvo; Nadalje se propisuju uslovi za 50% ili 30% oslobađanje od troškova boravka.

33 Zakon o socijalnoj zaštiti Kanton Sarajevo član 158. i Kanton Zeničko –dobojski član 132. za učenike osnovnih škola uz uslov da se radi o djeci iz socijalno ugroženih porodica, ili porodica korisnika stalne novčane pomoći.

34 OKVIRNI ZAKON O predškolskom vaspitanju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini (iz 2007. godine) i OKVIRNI ZAKON O osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini (iz 2003)

35 Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj: 26/08) Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“ br. 10/04 i Zakon o srednjem obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, br 23/10)

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Kantona Zeničko-dobojskog“ 07/10), Zakon o osnovnoj školi Zeničko-dobojskog kantona (iz 2004) i Zakon o srednjoj školi Zeničko-dobojskog kantona (iz 2004)

36 Akcioni plan za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite, Vijeće ministara BiH, 2008.

osoba u nepovoljnoj socijalnoj situaciji," itd.³⁷ Općine mogu donijeti odluke kojima se reguliše dodjela/zakup stanova nad kojima općina ima pravo raspolaganja³⁸ po osnovu Zakona o vraćanju, dodjeli i prodaji stanova³⁹ kojima se npr. stambeno zbrinjavaju raseljeni na području određene općine a koji su morali napustiti imovinu u kojoj su privremeno boravili ili socijalne kategorije. Kantoni donose i uredbe kojima se najčešće subvencioniraju npr. troškovi grijanja za socijalno ugrožena domaćinstva.⁴⁰ Žene žrtve nasilja nisu posebno navedene kao korisnice ovih prava.

Kanton Sarajevo oslobađa plaćanja troškova ili dijela troškova zakupnine stanova u dva objekta na području sarajevskog naselja Otesa⁴¹ za određene kategorije kao što su između ostalog domaćinstva bez prihoda, korisnici stalne novčane pomoći, korisnici tuđe njege i pomoći, višečlana domaćinstva sa prihodima po članu manjim od 164 KM i samaca sa prihodima manjim od 270 KM, teško oboljelim licima ili članovima uže porodice, te subvencionira 50% troškova za višečlana domaćinstva i samce sa prihodima manjim od 360 KM po članu domaćinstva. Stanovi se dodjeluju od strane nadležnog ministarstva, u ovom slučaju ministarstva za socijalni rad i kantonalnog centra za socijalni rad. Žene žrtve nasilja nisu posebno navedene kao korisnice ovih prava.

Po osnovu Zakona o socijalnoj zaštiti žena ima pravo na smještaj u drugu porodicu za vrijeme trudnoće, porođaja i poslije porođaja ili kao i samohrana majka/roditelj do godinu dana života djeteta uz uslov, u oba slučaja, da nema sredstava za izdržavanje ili ukoliko joj je uslijed „nerješnog stambenog pitanja ili poremećaja porodičnih odnosa, potreban privremeni smještaj.“⁴² Ostvarenje ovog prava za žene je ograničeno definisanjem samohrane majke/roditelja kao osobe koja nije u braku i ne živi u vanbračnoj zajednici a sama izdržava svoje djete.

Oba kantona kroz finansiranje jednog dijela troškova nevladinih organizacija finansiraju i usluge smještaja u sigurnim kućama za žene žrtve porodičnog nasilja.

PRISTUP PRAVDI (besplatna pravna pomoć)

BiH nema posebni zakon o besplatnoj pravnoj pomoći. FBiH, također nije usvojila jedinstveni/okvirni zakon koji bi regulisao ovo pravo. Različita je praksa među kantonima kao i među općinama. U većini opština u Kantonu Sarajevo postoji besplatna pravna pomoć koja najčešće obuhvata:

- davanje (usmenih) pravnih savjeta;
- pomoć kod sastavljanja isprava, predstavki i prijedloga nadležnim organima;
- vršenje drugih poslova pravne pomoći.⁴³

Međutim, često se radi o pružanju informacija i pomoći građanima i građankama u ostvarivanju njihovih prava pred općinskim službama. Također, i kriteriji za ostvarivanje prava na besplatnu

37 Npr. Catholic Relief Service „Socijalno stanovanje u BiH“, ili SWISS Assistance Vulnerable Return, UNHCR i UNDP misija u BiH, itd.

38 Npr. Odluka o davanju u zakup stanova nad kojima Općina Stari grad ima pravo raspolaganja („Službene novine Kantona Sarajevo“ br. 7/01)

39 Službene novine FBiH br. 28/05 član 8. kojim je predviđeno da Općina vrši dodjelu stana licima čije je pravo utvrđeno posebnim zakonom o restituciji, nosiocima stanarskog prava na stanovima u privatnom vlasništvu, radnicima davaoca stana na korištenje – preduzeća koje je privatizirano i socijalno ugroženim licima.

40 Uredba o subvencioniranju troškova grijanja „Službene novine Kantona Sarajevo“ br. 4/05. I ovdje su uslovi izuzetno restriktivni kao prihod domaćinstva koji ne prelazi određeni iznos.

41 Odluka o oslobađanju troškova ili dijela troškova zakupnine stana i troškova održavanja zajedničkih prostorija i uređaja u objektima O-9 i O-10 na lokaciji „Otes“ (prečišćeni tekst), („Službene novine Kantona Sarajevo“ br. 12/04)

42 Član 32, stav 1 c) Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom FBiH; Član 46. Stav 1. a) Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Zeničko- dobojskog kantona; Član 47. do 58 Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo.

43 Općina Centar, Općina Novo Sarajevo, Sarajevo

pravnu pomoć najčešće je limitiran na stanovnike općine, osobe sa invaliditetom, veterane rata, članove porodice palih boraca, žrtve rata, te lica u stanju socijalne potrebe, u zaštiti i ostvarivanju njihovih prava po tom osnovu.⁴⁴ Kanton Sarajevo nema zakon o besplatnoj pravnoj pomoći.

Zeničko-dobojski kanton osnovao je Kantonalni zavod za pravnu pomoć⁴⁵ koji pruža pravnu pomoć⁴⁶ „osobama lošeg imovnog stanja⁴⁷“ a koje su nadalje, između ostalog:

- korisnici stalne novčane pomoći,
- bračni, odnosno vanbračni drugovi u predmetima nasljeđivanja a čija „novčana primanja ne prelaze visinu minimalne penzije,⁴⁸“
- druga lica za koja „direktor Zavoda, na njihov zahtjev, ocijeni da nemaju sredstava niti mogućnosti dobivanja zajma ili drugih sredstava da plate advokata i snose ostale troškove zastupanja, bez štete na nužno izdržavanje sebe i svoje porodice⁴⁹,“ itd.

Nadalje, centri za socijalnu zaštitu pružaju osnovne pravne informacije o pravima i postojećim servisima, posebno o pravima djeteta, žrtvama porodičnog nasilja uključujući žene žrtve nasilja. Protokol u slučajevima porodičnog nasilja u Kantonu Sarajevo predviđa i posredovanje u ostvarivanju besplatne pravne pomoći te provođenje postupka kod ostvarenja prava iz Zakona o socijalnoj zaštiti i Porodičnom zakonu.

Oba kantona kroz finansiranje jednog dijela troškova nevladinih organizacija finansiraju i usluge pružanja besplatne pravne pomoći namjenjene ženama rođno zasnovanog nasilja.

---

44 Općina Stari grad, Sarajevo

45 Zakon o Kantonalnom zavodu za pravnu pomoć („Službene novine Kantona Zeničko-dobojskog kantona“ br. 5/05)

46 „Kantonalni zavod za pravnu pomoć obavlja poslove davanja usluga isključivo osobama lošeg imovnog stanja u vidu davanja pravnih savjeta, sastavljanja različitih pravnih podnesaka (tužbe, molbe, zahtjevi, predstave, prigovori, žalbe, i sl.), sastavljanje raznih isprava (ugovori, testamenti, i dr.), zastupanja stranaka u svim parničnim, upravnim i ostalim postupcima pred sudovima i ostalim organima Zeničko-dobojskog kantona, odbrana i zastupanja u krivičnim postupcima, pružanje drugih oblika pravne pomoći fizičkim osobama kako bi se zaštitila njihova prava i interesi. Pravne usluge u krivičnom postupku korisnicima pružaju branitelji, a u parničnom postupku punomoćnici u skladu sa zakonom.“ Prema Zakonu o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima Zeničko-dobojskog kantona (prečišćeni tekst), „Službene novine Kantona Zeničko-dobojskog kantona“ br. 13/08

47 Pravilnik o načinu i uslovima pružanja pravne pomoći („Službene novine Kantona Zeničko-dobojskog kantona“ br. 9/05)

48 Ibid, član 3.

49 Ibid

Analizirani propisi:

Prava u okviru socijalne zaštite

Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom ("Službene novine Federacije BiH", br. 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09)

Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica s djecom («Službene novine Kantona Sarajevo», br.16/02, 8/03, 2/06, 21/06 i /10);

Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona,“ broj: 13/07) i Instukcija o načinu izvršenja revizije rješenja o priznavanju prava na stalnu novčanu pomoć, prava na smještaj u ustanove socijalne zaštite i prava na dodatak na djecu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ br. 18/07)

Politike u oblasti prevencije, zaštite i borbe protiv porodičnog nasilja

Vlada Kantona Sarajevo, Akcioni plan prevencije, zaštite i borbe protiv nasilja u porodici na području Kantona Sarajevo za period 2007.- 2008. godina., između Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo, Ministarstva pravde i uprave Kantona Sarajevo, Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo, Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, Ministarstva obrazovanja Kantona Sarajevo, Udruženja "BiH Novinari" i Fondacije lokalne demokratije

Protokol o međusobnoj saradnji u prevenciji i zbrinjavanju žrtava nasilja u porodici na području općine Zenica i Zeničko-dobojskom kantonu između predstavnika/ca Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Ministarstva unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona, općine Zenica, Centra za socijalni rad Zenica; Općinskog suda Zenica; JU Dom zdravlja Zenica; JZU Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti; Pedagoškog zavoda Zenica; JU Dom-porodica Zenica; te udruženja Medica Zenica; „Romano centro“ Zenica i Društva socijalnih radnika kantona, juli 2010.godina.

Pravo na rad/zapošljavanje

Zakon o radu Federacije BiH ("Službene novine Federacije BiH" br. 43/99, 32/00, 29/03)

Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba FBiH ("Službene novine Federacije BiH" br. 41/01, 22/05 i 09/08)

Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 04/04 i 29/09)

Zakon o zdravstvenom osiguranju («Službene novine Federacije BiH», broj 30/97, 7/02, i 70/08) i Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine Federacije BiH“, br. 46/10), Odluka o utvrđivanju osnovnog paketa zdravstvenih prava u FBiH („Službene novine Federacije BiH“ br.21/09) kao i Odluka o maksimalnim iznosima neposrednog učešća osiguranih lica u troškovima korištenja pojedinih vidova zdravstvene zaštite u osnovnom paketu zdravstvenih prava („Službene novine Federacije BiH“ br. 21/09).

Strategija zapošljavanja u Bosni i Hercegovini 2010. – 2014.

Strategija zapošljavanja Fedreacije Bosne i Hercegovine 2009-2013.

Javni poziv za učešće u Programu zapošljavanja i samozapošljavanja žena u 2011. godini, Program rada Federalnog zavoda za zapošljavanja za 2011. godinu i Odluka Upravnog odbora Federalnog zavoda za zapošljavanje i samozapošljavanje žena u 2011. godini br. 01/1-49-284/11 od 02.02.2011.

Briga o djeci

Analiza je napravljena u sklopu projekta „Ka socijalnoj koheziji – Utjecaj na politike socijalnog uključivanja za višestruko marginalizirane grupe žena, žrtve nasilja u obitelji“ koji finansira Evropska unija. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost organizacije Prava za sve i ni na koji način ne odražava stavove Evropske unije.

Uredba o subvencioniranju troškova boravka djece u predškolskim ustanovama na području Kantona Sarajevo ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj 23/02)

OKVIRNI ZAKON O predškolskom vaspitanju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini (iz 2007. godine) i OKVIRNI ZAKON O osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini (iz 2003)

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj; 26/08) Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“ br. 10/04 i Zakon o srednjem obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, br 23/10) Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Kantona Zeničko-dobojskog“ 07/10), Zakon o osnovnoj školi Zeničko-dobojskog kantona (iz 2004) i Zakon o srednjoj školi Zeničko-dobojskog kantona (iz 2004)

Pravo na (socijalno) stanovanje

Akcioni plan za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite, Vijeće ministara BiH, 2008.

Zakona o vraćanju, dodjeli i prodaji stanova FBiH, „Službene novine FBiH“ br. 28/05; Odluka o oslobađanju troškova ili dijela troškova zakupnine stana i troškova održavanja zajedničkih prostorija i uređaja u objektima O-9 i O-10 na lokaciji „Otes“ (prečišćeni tekst), („Službene novine Kantona Sarajevo“ br. 12/04); Odluka o davanju u zakup stanova nad kojima Općina Stari grad ima pravo raspolaganja („Službene novine Kantona Sarajevo“ br. 7/01)

Pristup pravdi/pravna pomoć

Zakon o Kantonalnom zavodu za pravnu pomoć („Službene novine Kantona Zeničko-dobojskog kantona“ br. 5/05), Zakon o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima Zeničko-dobojskog kantona (prečišćeni tekst) („Službene novine Kantona Zeničko-dobojskog kantona“ br. 13/08) i Pravilnik o načinu i uslovima pružanja pravne pomoći („Službene novine Kantona Zeničko-dobojskog kantona“ br. 9/05)

